

Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Х. АБОВЯНА

Հումանիտար գիտություններ № 3-4 (28-29) 2016 Гуманитарные науки

ՀՏԴ 821.19.0 :1/14

ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ՌՈՒԲԵՆ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆԻ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ
ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Ս.Ա.ԱՍՐՅԱՆ

Խ.Արովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական
համալսարան,
0010, Երևան, Տիգրան Մեծի 17
e-mail: asryansilva@gmail.com

Հոդվածում քննարկված են արձակագիր Ռուբեն Հովսեփյանի ստեղծագործություններում առկա մարդասիրական դրսևորումները, որոնք կարող են դաստիարակել գթասրտություն, մարդուն ճանաչելու, նրա հետ շփվելու որակներ, ազգային ու համամարդկային բազմաթիվ արժեքներ:

Բանալի բառեր. մարդասիրական ակունքներ, իմաստություն, կենսափորձ, քաղաքակրթության գրական, մարդաբանական ու մարդասիրության պահանջներ, հումանիստական փիլիսոփայություն, հոգի և հոգու անապատ:

Ներկայացված է խմբագրություն 16.10.2015թ.

*«Բարությունն ավելի կարևոր է, քան իմաստությունը»
Թեոդոր Բասհակ Ռուբին*

Ուսումնասիրելով և վերլուծելով Ռ.Հովսեփյանի ստեղծագործական աշխարհը՝ դժվար չէ ըմբռնել ու հասկանալ մարդասեր ու մարդագետ գրողին ստեղծագործական սնունդ տվող հայոց աշխարհի բիրիլական պատմությունը՝ այդ աշխարհի մարդկանց՝ բնության ներդաշնակության օրենքներով ապրելու, հակադրվելու, պայքարելու, ընդվզելու, հաղթելու կամ պարտվելու ամենատարբեր դրսևորումներով: Այստեղ կան և՛ գրողին անընդմեջ անհանգստացնող հարցերը, և՛ դրանց պատասխանները, որոնք ընթերցողին օգնում են դաստիարակվել բարու օրինակով: Ամենակարևորն այն է, որ ստեղծագործության հենքը մարդասիրությունն է, ուր դույզն-ինչ ատելություն չկա, ուր բոլոր շեշտադրումները ձգվում են դեպի մարդուն երջանիկ տեսնելու սահմանագիծը, և այդ սերն ու ձգտումն անվերջ են ու անպարագիծ, ազնիվ են, չցուցադրող, այլև՝ աննկատ ու նուրբ ասելիքով անընդհատ շոյում են լսելիքդ, լցվում էությանդ մեջ, զուլալվում ու մաքրվում, բյուրեղանում՝ ինչպես լեռնային գետակ:

Գրականագետ Սուրեն Աբրահամյանը հետաքրքիր ու յուրօրինակ մեկնաբանությամբ իր վերաբերմունքն ու գնահատականն է տալիս գրողին՝ կենդանի ժամանակը իր փիլիսոփայության պրիզմայով անցկացնելու և մեզ փոխանցելու համար. «Մաթևոսյանի ծմակուտը, Այվազյանի Թիֆլիսը, Հովսեփյանի «հայոց թաղը» մի ընդհանուր ժամանակ ունեն, կենդանի ժամանակը, որից սկիզբ է առնում մարդը, նրա հիշողությունը և գալիքը» [1]:

Մարդագետի խորիմաստությամբ Ռ. Հովսեփյանը բացում է մարդու և բնության անքակտելի կապի գեղեցկությունն ու ներդաշնակությունը, որից ծնվում է մարդկային երջանկությունը՝ միաժամանակ չթաքցնելով, անգամ բացահայտելով մարդկային հոգու

ապականությունը, որին կարող է հանգեցնել այդ ներդաշնակության հետ բախվելու յուրաքանչյուր փորձ: Վերջինս մեծ ցավ է պարգևում գրողին, մելամաղձությամբ ու թախիծով պարուրում նրա պատումի լուսավոր հյուսվածքը՝ ընթերցողին անվերջ խորհելու և մտորելու տեղիք տալով: Այդպիսի մի հատվածում հարցադրումների տեսքով ներկայացվում է գրողի մտածելակերպն ու վերաբերմունքը իրականության հանդեպ. «Կարո՞ղ ես բացատրել, թե ինչու մեկը ձեռքն է առնում դանակը՝ եղեգից սրինգ պատրաստելու, իսկ մյուսը՝ սրնգահարին սպանելու համար: Կարո՞ղ ես բացատրել, թե ինչու է մեկը հնձվոր, մյուսը՝ մարդասպան: Կարո՞ղ ես հասկանալ ուղեղի այն բջջի կառուցվածքը, որտեղ ծնվում է արյունակցին ձիու պոչից կապած բաց թողնելու գաղափարը: Կարո՞ղ ես բացատրել անելանելիության այն վիճակը, երբ մարդ իր քունքին, իր քունքին է մոտեցնում ատրճանակը: Հա՞, կարող եմ... Անապատը... Հողի և հոգու, հոգու և հողի անապատն է մեղավոր: Քաղաքակրթության ծոված աղեղը քանի դեռ չի կորվել՝ այնքան, որ ծայրերն իրար միանալով դառնա ինքնակործան շրջան, հարկավոր է շտկել՝ մուրձի համբերատար հարվածներով: Ամեն նոր ծնվածին պետք է դիտել որպես անապատ. քարը ընկույզ ջարդելու համար է, որդիս, դանակը՝ սրինգ սարքելու, գերանդին՝ հնձելու, բահը՝ փորելու... Ամեն անգամ նորից, սկզբից՝ քարի դարից սկսած մինչև ատոմայինը: Եվ որպես օրինակ՝ պետք է հերկել հողի անապատը: Ուրիշ ճար չկա» [2, էջ 121]: Եվ ինչպես մի գրող, ով իր արձակ էջերում փաստում է, թե «կարոտի զգացողությունն առավել ճշմարիտ է, քան փաստին կառչած ճշմարտությունը» մեզ, հենց այդպես էլ ներկայանում է՝ իր կարոտի, հույզերի ու ապրումների դրամատիկ լարումներով հիմնավորելով անցյալի պատմության փաստերը, որոնք մարդասիրության բաց դասագրքի՝ մեզ անընդհատ զգուշացնող ու մեր հիշողությունը զգոն պահող դասեր են [2, էջ 31]:

Հովսեփյանը համակրում է իր հերոսներին, մարդկանց, ովքեր բարի են, ավանդապաշտ ու արարող, ապրում են աստվածային օրենքներով, չափազանց հպարտ են, շատ հաճախ՝ սեփական արժանապատվության գերին: Հովսեփյանական կերպարներն աչքի են ընկնում բյուրեղյա իմաստությամբ, սակայն առաջնայինը նրանց բնորոշ բարությունն է: «Բարությունն ավելի կարևոր է, քան իմաստությունը» [3, էջ 66, 146]:

Թեոդոր Իսահակ Ռուբինի խորիմաստ արտահայտությունն ավելի քան բնորոշ է Ռ. Հովսեփյանի կերպարներին, թեև նրանց բարությունն ավելի գեղաշուք են դարձնում կենսափորձն ու իմաստությունը:

Նորայր Ադալյանն իր «Սովետահայ պատմվածքը» գրքում անդրադառնում է դասական գրողի ստեղծագործությունների էական առանձնահատկություններին, որոնք մեկնակետային են նաև այսօր, այն է՝ ժամանակային հնության կնիք չունեն իրենց վրա: Այսպիսին են նաև Ռուբեն Հովսեփյանի ստեղծագործությունները, որտեղ բարձրացված հարցերը նաև համամարդկային հնչեղություն ունեն ու ժամանակի շունչն են կրում՝ գրվելու պահից մինչև այսօր: Յուրաքանչյուր գրող իր ցավն, իր զգացողությունները ներկայացնում է իրեն բնորոշ ոճի մեջ՝ այդպիսով տեղ հասցնելով իր ասելիքը. դա առանձնահատուկ երանգ է հաղորդում թեմայի խորությանը, ստեղծում գրողի ինքնատիպ ոճ և իմիջ:

Գրողի աշխարհաքաղաքական փիլիսոփայության կիզակետում բարության սկզբունքներով ապրող մարդն է, որ ժամանակակից քաղաքակրթության գրական, մարդաբանական ու մարդասիրության պահանջներին լիովին համապատասխանող ստեղծագործությունների հենման կետն է: Առանց աստվածային բարության՝ մարդն անկարող է ապրել ազնիվ ու շիտակ, երևակայել ու արարել, մտածել ու պայքարել, կառուցել ու ստեղծել: Մարդկային այս հատկանիշի բացակայությունն էլ թուլացնում է հոգին, քամում լավագույնը տեղ բացելով թույնին:

Ռուբեն Հովսեփյանի արձակը յուրահատուկ է, ինքնաբացահայտման նման մի իրողություն, որի միջոցով մեր առաջ բացվում է շրջապատը՝ խորհել տալով մարդկային հոգու իրական անապատի և այն հերկելու անհրաժեշտության մասին: Ռ. Հովսեփյանին դա լիովին հաջողվել է, կարելի է ասել նա իր մտածողության գրավոր արտահայտության մեջ հասել է կատարելության, քանզի ստեղծագործությունների գերակշիռ մասը գրական ուրույն քանդակներ են, ասելիքի ու ձևի ներդաշնակության դասական նմուշներ:

«Պերճ Զեյթունցյանի առաջին գիրքը յուրատեսակ նախադրու էր վաթսունականների համար: Իսկ 1960-ականները նշանավորվեցին ողջ Խորհրդային գրականության մեջ և արվեստում որպես ինքնատիպ վերածննդի և վերարժևորումների ժամանակաշրջան: Ողջ Խորհրդային Միությունում ձևավորված շարժումը հենց վաթսունականներ անվանումը ստացավ, որովհետև ամենուրեք զգացվեցին վերանայումները, ձևավորվեց ազատ մտածողություն...» [4]:

Հենց 60-ականների ազատ մտածողության ակունքներից է գալիս Ռ. Հովսեփյանը և զերծ է աշխարհաքաղաքական կաշկանդումներից, որը տասնամյակներ շարունակ կաղապարել է ազատ միտքը: Նա աշխարհը դիտում է առանց սահմանների, կարելի է ասել՝ իր սահմանների դիտանկյունից, նա ժամանակը դարձնում է միջոց՝ բացելու իր հերոսների հուզաշխարհը, կենսադիրքը, մտածումները: Թեև դժվար է ասել, թե ո՞ր ստեղծագործությունն է Ռ. Հովսեփյան գրողի ինքնահաստատման ու գրականության մեջ սեփական տարածքը հաստատելու հանգրվանը, քանզի թե՛ պատմվածքները, թե՛ վիպակները, և թե՛ «Ծիրանի ծառերի տակ» վեպը յուրովի ազդակներ էին վերոնշյալի համար:

Ռուբեն Հովսեփյանի արձակի գեղարվեստական ճշմարտությունն **անգուսպ է, անսանձ ու անքեն, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է «սոցիալ-քաղաքական» մեծ անցքերին ու հեղափոխումներին**» [5, էջ 103]:

Գրողը «տեսնում է այն փոփոխությունները, որոնք կնիք էին դնում կերպավորման ձևի ու հեղինակային հոգեբանության վրա» [5, էջ 84, 184]:

Ռուբեն Հովսեփյան գրողի, մարդու և քաղաքացու ստեղծագործական աշխարհի ու հեզեկան աշխարհի դուռը բացող բանալին եզակի է, յուրօրինակ ու առինքնող. դա հեքիաթի իրականության հանդեպ հավատն է, որով կարելի է մուտք գործել այդ նվիրական ու երազային աշխարհը. *«Հեքիաթը, հրաշքը ներծծված են մեր կյանքի մեջ: Անհնար և անիմաստ է գտել նրանց առօրյա կյանքից: Նրանք նաև կյանքի խթանիչ են, առաջընթացի շարժիչ ուժ: Իրականության մասնակիցն են: Առանց հեքիաթի, հրաշքի մարդ հեշտությամբ խրվում է նյութապաշտության ճահիճը, և նրան փրկություն չկա: Հեքիաթին հավատացողը չի վախենում խաբվելուց, այնինչ անհավատը վախենում է, և նրա կողքից աննկատ անցնում է հրաշքը»* [6]:

Նման հավատով ու համոզմունքով էլ գրողը ոտք է դրել իր կյանքի ավելի քան յոթ տասնամյակի շեմից ներս, կյանք, որ եկող սերունդների համար իրական հեքիաթի գաղտնիքը հասկանալու և բացահայտելու փիլիսոփայական մտորում է ու առասպելանման երազի անվերջ փնտրտուք: Ահա ինչու Ռուբեն Հովսեփյան արձակագրի ու մտավորականի հոգևոր ու կենսունակ աշխարհը վաղուց դադարել է միայն իրենը լինելուց, այսուհետև ու այլևս բոլորինն է՝ իբրև բարության, մարդասիրության ու հայրենասիրության աղբյուր, որով կարելի է ծարավը հագեցնել ու շունչ առնել:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արքահամյան Ս./ «Տեքստ և բնագիր», Երևան, 2010, էջ 98:
2. Հովսեփյան Ռ./ «Որդան կարմիր» ՀԳՄ հրատ., Երևան, 2003:
3. Դուլիսանյան Ա./ Նորայր Ադալյանի ստեղծագործությունը: Երևան, 2011:
4. <http://blognews.am/arm/news/75445/pertch-zeytuncyani-zhamanaky-grakan-dimankar.html> /Մուրաֆյան Լ., Պերճ Զեյթունցյանի ժամա-նակը. գրական դիմանկար:
5. Թամրազյան Հ./ Սովետահայ գրականության պատմություն, Երևանի համալսարանի հրատ., Երևան, 1980:
6. <http://novostink.ru/am/armenia/public/10130-news.html> / «Ռուսերն Հովսեփյանը 75 տարեկան է»:

РЕЗЮМЕ

ФОРМИРОВАНИЕ ИДЕЙ ГУМАНИЗМА В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РУБЕНА ОВСЕПЯНА *С.А.АСРЯН*

В статье обсуждается формирование гуманистического подхода в художественных произведениях писателя-прозаика Рубена Овсепяна. Идеи гуманизма воспитывают милосердие, позволяют лучше узнать человека, его моральные качества и многочисленные национальные, общечеловеческие ценности.

SUMMARY

FORMATION OF HUMANISM IDEAS IN ROUBEN HOVSEPYAN`S WORKS *S.A.ASRYAN*

The author discusses human manifestations in the works of writer Ruben Hovsepyan, that can nurture compassion in the reader to understand the man, to develop qualities to sympathize and other national and universal values.